

Раскршћа АСЕАН-а: привредни развој у условима ривалства између САД-а и Кине

Наташа СТАНОЈЕВИЋ¹

Апстракт: Земље АСЕАН-а карактеришу веома отворене привреде, чији је снажан раст 1980-их био првенствено утемељен на блиским везама са две највеће светске привреде – САД-ом и Кином. Почетни економски успон ослањао се на ангажовање у производним ланцима америчких транснационалних компанија (ТНК), које су до данас остале у великој мери укључене у критичне секторе већине економија АСЕАН-а. Поред тога, привреде региона су уско повезане кроз трговину са Кином, њиховим највећим суседом, што је чини кључним трговинским партнером за увоз разних добара. Овај чланак истражује снажно ослањање привреда АСЕАН-а на САД и Кину у условима њиховог растућег ривалства, које је кулминирало трговинским ратом 2018. године. Статистичка анализа открива двоструке ефекте: позитиван – пресељење производње и инвестиција из Кине у АСЕАН од стране америчких компанија, и негативан – потенцијални помак производње компанија западног порекла далеко од доминантног утицаја кинеске економије. Геополитичко балансирање између ових великих сила представља велики изазов за АСЕАН. Одступање од неутралности и заузимање било које стране у сукобу може довести до значајних економских губитака. Препоруке за креаторе економске политике АСЕАН-а укључују јачање економске независности и подстицање дубље регионалне економске интеграције како би ојачала отпорност на екстерне шокове.

Кључне речи: АСЕАН, Кина, САД, међународна трговина, стране инвестиције.

Увод

Асоцијација нација југоисточне Азије – АСЕАН (*Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*) је регионална организација десет држава: Брунеј, Камбоџа, Лаос, Малезија, Индонезија, Тајланд, Филипини, Вијетнам,

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, научни сарадник/редовни професор, natasa.stanojevic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-5584-1040>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године”, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновације Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду.

Сингапур и Мјанмар. Сврха организације је веома широко конципирана као унапређење економске, политичке, безбедносне, културне и осталих видова сарадње и повезивања међу чланицама. Регион Југоисточне Азије, који је у целини обухваћен овом међународном асоцијацијом, стратешки је позициониран на раскрсници главних глобалних трговинских путева, који повезују Индијски океан са Пацификом. Ова географска предност дала је АСЕАН-у кључну улогу у међународној трговини између Азије и Америке, док је близина великим привредама Кине и Индије додатно истакла геоекономски значај региона. Због оваквог положаја Југоисточна Азија је одувек била арена за ривалство великих сила.

У последњој деценији односи САД-а и Кине, две највеће привреде света, главна су осовина конкуренције у међународним економским односима. Сукоб има корене у дугогодишњим питањима везаним за трговинске неравнотеже, права интелектуалне својине, трансфер технологије и приступ трговини. Сукоб је ескалирао у трговински рат 2018. и 2019. године, који је покренуо шире процесе међународне економске трансформације. Већ први дан трговинског рата (6. јул 2018. године) задао је ударац читавој светској трговини, увођењем америчких царина од 25% на тзв. Листу 1, која је укључила 818 кинеских производа у вредности од 34 милијарде УСД (Нео 2023). Процењује се да су америчке царине на кинеску робу у ове две године износиле више од 500 милијарди УСД, а кинеске царине на америчку робу близу 200 милијарди УСД (Garcia Herrero 2019). Услед тесне повезаности кинеских производа са свим глобалним ланцима снабдевања дошло је до пада укупног обима међународне трговине, нестабилности снабдевања и несигурности инвестирања у свим регионима (Stanojević 2022), што је допринело општем губитку поверења у међународне институције и либералне принципе светске привреде.

Фокусирајући се на економске и геоекономске аспекте америчко-кинеског ривалства на земље АСЕАН-а, у тексту се анализирају кинеске и америчке стратегије према овој асоцијацији. Потом се истражују импликације економског конфликта на међународне економске показатеље региона, трговину и стране директне инвестиције (СДИ). Истражују се динамика и правци промена трговинских и инвестиционих токова, премештања капитала и пословања услед трговинских ограничења, и сумирају позитивни и негативни ефекти, изгледи и ризици које сукоб две највеће привреде света ставља пред земље АСЕАН-а.

Циљеви Кине и САД-а у земљама АСЕАН-а

Кинеска визија односа са овим регионом постала је јасна 2013. године када је Си Ђинпинг (Xi Jinping) најавио приоритет проактивног облика „периферне дипломатије“, такође познатог као „суседска дипломатија“.

Овим концептом је исказана кинеска тежња да суседна подручја претвори у „заједницу заједничке судбине“ (Callahan 2016). Ово је означило помак од Денг Сјаопингове стратегије и кинеског дугогодишњег давања приоритета великим силама. Пекинг свој концепт „заједничке судбине“ обликује у смислу инклузивности и сарадње у којој сви добијају (win-win), при чему готово сигурно има за циљ да интегрише суседне земље у кинеско-центричну мрежу економских, политичких, културних и безбедносних односа (Mitchell 2018).

Приметно је све чешће кинеско коришћење економских подстицаја за унапређење стратешких циљева у региону, који се реализују кроз низ нових институција и пројеката, посебно Иницијативу Појас и Пут, Фонд поморског пута свиле, али и „мобилисањем Кинеза у иностранству да помогну у спровођењу ових иницијатива“ (Stromseth 2019). Поморски региони, првенствено Југоисточна Азија су, у том смислу, за Кину најбоља прилика за повећање економског домета и ширење поморске моћи. У поређењу са другим регионима неразвијених и земаља у развоју, ширење кинеског утицаја на АСЕАН је најважнији и најефикаснији начин за глобалну експанзију Кине у будућности.

Амерички одговор на асертивнији приступ Кине у земљама АСЕАН-а је садржан у широј стратегији ФОИП (Free and Open Indo-Pacific – FOIP). У основи, ФОИП је стратегија поморске безбедности која нуди противтежу кинеским активностима у Азији, од војне експанзије у Јужном кинеском мору до економског развоја логистичких база у Индијском океану као део Иницијативе „Појас и пут“. Суштински садржај ФОИП-а се полако појављивао од 2017. године кроз низ говора и текстова које су написали званичници америчке администрације. Јасније обресе ФОИП је добио у Трамповом говору на самиту АПЕК-а (Asia-Pacific Economic Cooperation – АПЕС) у Вијетнаму, у новембру 2017. године, када је тадашњи председник САД позвао земље да раде заједно на промовисању мирног, просперитетног и слободног региона Индо-Пацифика, уз јасну критику Кине због „грабежљиве индустријске политике“, при чему је нагласио да „САД траже пријатељство и не сањају о доминацији“ (Stromseth 2019).

Стејт департмент је 2018. године издао информативни лист на тему „Унапређење слободног и отвореног Индо-Пацифика“ у коме је истакнуто да се приступ САД-а фокусира на економију, безбедност и управљање. Међутим, у документу даље није посвећена значајнија пажња економским аспектима сарадње, већ је акценат на безбедности и геополитичким односима. Свака инвестиција и развој који се спомињу везани су за ове аспекте сарадње. На пример, примећује се да су Сједињене Државе обезбедиле више од 500 милиона долара безбедносне помоћи индопацифичким нацијама, што је двоструко више од претходне (2017)

године, а америчке компаније су продале одбрамбене робе и услуге у вредности од 9,42 милијарде УСД у региону у 2018. години (Stromseth 2019).

ФОИП је углавном лишен економског садржаја у својој раној формулацији, а у каснијим је економска сарадња наведена у најопштијем контексту, нудећи могућност билатералних трговинских споразума, који су као и раније препуштени интересима компанија, без неке стратешке развојне основе. Неки елементи привредног развоја партнерских земља најављени су изван ФОИП стратегије. У јулу 2018. године, државни секретар Мајкл Помпео најавио је 113,5 милиона УСД у новим америчким економским иницијативама, које имају за циљ да побољшају дигиталну повезаност и сајбер безбедност, ојачају енергетску безбедност и приступ и промовишу одрживи развој инфраструктуре (Pompeo 2018). Четири месеца касније, администрација је објавила ново партнерство за паметне градове између САД-а и АСЕАН-а, са почетним америчким доприносом од 10 милиона УСД. Ово по садржини јесу економски развојни пројекти, али за регион који чини десет земаља, са око 680 милиона становника, оба износа наведена у овим иницијативама могу се сматрати само симболичним.

ФОИП је свеобухватније дефинисан током Шангри-Ла дијалога у јуну 2019. године, када је Пентагон објавио свој извештај у коме се наводи да је Индо-Пацифик „регион од највеће важности за америчку будућност“ и наглашава се посвећеност Вашингтона сигурном, безбедном, просперитетном и слободном региону. Коначну форму стратегије садржи документ Индо-Пацифичка стратегија САД (Indo-Pacific Strategy of the U.S [IPSUS] 2022) из 2022. године, у коме се предвиђа: јачање савеза са Тајландом и Филипинима, ширење партнерства САД-а са Сингапуром и продубљивање односа са партнерима у настајању као што су Вијетнам, Индонезија и Малезија. Такође се расправља о начинима да се одржи и побољша ангажман са Камбоџом, Лаосом и Брунејима. Као циљ се не спомиње било какав заједнички економски просперитет, узајамно корисна сарадња, већ се јасно наводи „да се савези и партнерства САД каналишу у мрежну безбедносну архитектуру како би се одржао међународни поредак заснован на правилима“.

Преглед стратешких циљева Кине и САД-а у земљама АСЕАН-а указује на прикривене кинеске и јавне америчке тежње ка учвршћивању стратешке позиције у региону. Док кинески приступ укључује значајне развојне користи за регион, амерички у стратегији не нуди нове економске могућности и развојне прилике. Из угла АСЕАН привреда, америчка стратегија нема никакав значај. С друге стране, развојне могућности и шансе од инвестиција америчких компанија су веома реалне и више од три деценије дубоко укључене у привреде АСЕАН-а. Природа економско-политичког система не даје могућност држави да утиче на међународни пласман инвестиција и пословање америчких компанија, али без обзира

на одсуство сопствених заслуга, америчка Влада често отворено захтева политичку капитализацију успешног пословања ТНК у региону. У овом региону то се односи на захтеве земљама АСЕАН-а да се дистанцирају од Кине и прихвате америчку доминацију не нудећи ништа заузврат.

Предност за АСЕАН у новије време је то што лидери ових земаља, у већини, имају увид у специфичну позицију својих земаља. Најважнији пример разумевања намера и циљева великих сила према региону садржан је у уводном обраћању на дијалогу Шангри-Ла, премијера Сингапура, земље у којој америчке компаније имају апсолутни примат. Премијер Лунг је рекао да су амерички предлози за индопацифичку сарадњу добродошли ако су инклузивни и продубљују регионалну интеграцију, али не би требало да поткопавају аранжмане АСЕАН-а или стварају ривалске блокове, да продубљују линије расцепа или приморавају земље да заузму страну. Такође је изјавио да „свет и САД треба да се прилагоде већој улози Кине“ (Loong 2019).

Међународна трговина АСЕАН-а и кинеско-америчко ривалство

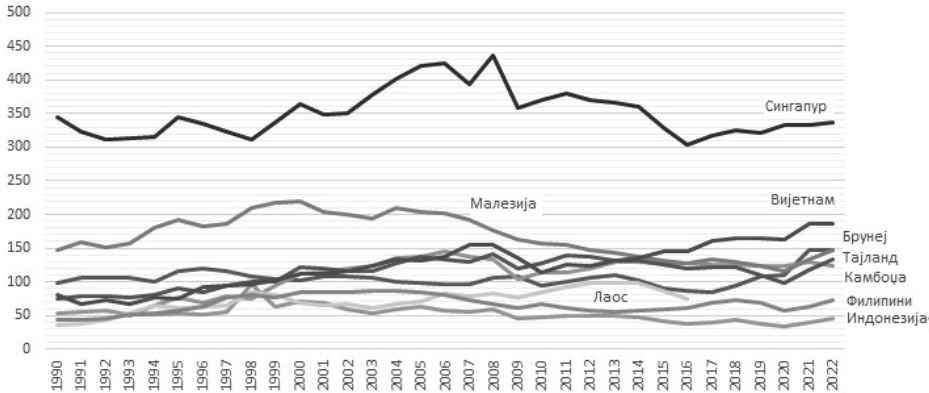
Специфичности међународне трговине земаља АСЕАН-а

Интензитет трговине, односно отвореност привреда АСЕАН-а, у просеку је изузетно висока. Висока отвореност није последица новије глобализације с краја 20. века, што је случај са другим земљама света. Наиме, после 1990. године светски просечни удео трговине у БДП-у је удвостручен, као резултат интензивирања пословања ТНК у многобројним пословницама у оквиру међународних ланаца вредности. Расту трговине је, у новијем периоду, највише допринело огромно повећање трговине унутар делова ТНК који се налазе на територијама различитих држава. Десет земаља АСЕАН-а је такође укључено у овај облик међународне економске сарадње, али висок степен отворености њихових привреда није новијег датума, већ представља специфичност региона током дугог историјског периода. Узрок томе је географски положај на поморским путевима који су током историје увек били од виталног значаја за цео свет. Друго, географски услови и ресурси овог региона погодни су за масовну производњу, али веома ограниченог асортимана, што упућује на неминовност великог увоза и потребу (и могућност) да се он избалансира великим извозом.

Просечан удео трговине у БДП-у ових земаља износи око 130%, што је знатно изнад глобалног просека од 75%. При томе се издвајају два екстрема – Индонезија, која као велика привреда има удео трговине у БДП-у само

45%, и Сингапур, као светски рекордер са спољном трговином која чини 337% БДП-а (подаци за 2022). Подаци о отворености привреда АСЕАН-а приказани су графиконом 1.

Удео трговине у БДП-у земаља АСЕАН-а 1990–2022*

* Недостају подаци за Мјанмар.

Извор: World Bank n.d.

Географски положај и ограничени производни капацитети су узрок две најважније специфичности трговине ових земаља. Прва специфичност је неминовност специјализације привреда, а друга је значајно мања међусобна трговина од оне са земљама изван региона.

Специјализација привреда је веома висока у свим земљама АСЕАН-а изузев Индонезије. Овим земљама недостаје читав спектар и обим привредних ресурса, који би био довољан за одржавање релативно диверзификоване производње. Препознајући предности специјализације у оваквим условима, ове земље су стратешки тежиле побољшању продуктивности у малобројним секторима у којима имају привредне капацитете и ресурсе. На пример, Тајланд се позиционирао као средиште за производњу аутомобила; Сингапур је један од лидера у финансијским, транспортним и посебно услугама претовара у лукама; Филипини су развили аутсорсинг пословних процеса; Малезија се фокусира на развој индустрије полупроводника, а Вијетнам је успоставио наменске индустријске кластере у производњи текстила и мобилних телефона.

Друго обележје трговине је низак ниво интрарегионалне размене у корист трговине са земљама изван групације. Током протекле две деценије, трговина унутар АСЕАН-а, као удео у укупној трговини чланица, стагнира на око 22–23%, док се извоз чланица у остатак света мање или

више повећао током овог периода. Ово је супротно уобичајеној економској логици о рационалности размене на малим раздаљинама. Још је необичнији мали обим међусобне размене између земаља унутар било које економске интеграције. Ради се о томе да земље АСЕАН-а нису имале довољно широк асортиман производа да би задовољиле тражњу суседних тржишта, што је довело до тражења трговинских партнера изван региона.

Поред ограниченог асортимана, који је историјско обележје ових привреда, производња за извоз није компатибилна и није део истих производних ланаца. Наиме, привреде АСЕАН-а се у великој мери ослањају на инвестиције и технологију из земаља као што су САД, Јапан, Јужна Кореја, а у новије време и Кина. Ово, само по себи, не спречава, чак може бити подстицај интрарегионалној размени. Међутим, АСЕАН је пример модела плитке регионалне интеграције. Ове земље немају царинску унију, преференцијални аранжмани нису повољнији од оних које имају са неким земљама изван региона, при чему имају релативно строга правила о пореклу робе и обимне нецаринске мере, које значајно обесхрабрују међусобну трговину чак и производима који би могли да нађу пласман на суседним тржиштима.

Овај облик интеграције утиче на смањење интрарегионалне трговине посредством два различита механизма. Прво, невелике трговинске повластице упућују државе чланице да се самостално ангажују у сарадњи са другим земљама или блоковима. Ова флексибилност омогућава чланицама да следе своје интересе и више него у другим регионима и организацијама, улазе у различита партнерства и споразуме са спољним партнерима. Поред тога, одсуство значајнијих трговинских повластица у АСЕАН-у не нуди повољну интракомпанијску размену, тако да се ове земље не налазе унутар истих производних ланаца ТНК, већ су страни инвеститори успостављали читав производни процес на територији једне земље. Ово има повољан утицај на унапређење релативне разноврсности привредне активности, која би иначе потпуно изостала кад би трговина међу њима била повољнија. С друге стране, на овај начин регион као целина остаје разједињени скуп привреда. Невелики обим интрарегионалне размене априори није негативан, нити позитиван, само је неуобичајен.

Рано укључивање у процес глобализације је додатно нагласило наведене карактеристике трговине земаља АСЕАН-а, специјализацију и трговинску отвореност ка земљама изван региона. Наиме, у раним фазама глобализације, ТНК су биле привучене јефтином и стручном радном снагом овог региона, тако да су највеће стране директне инвестиције биле пласиране у производне делатности, односно оне које су биле оријентисане на извоз, што је заправо основна позитивна функција СДИ. У каснијој фази глобализације, у другим регионима (транзиционе привреде), ТНК су углавном инвестирале не у производњу за извоз већ у пласман робе, и још

чешће услуга, на тржишта земаља домаћина (телекомуникације, трговина, банке итд.). Тако је унутар АСЕАН-а успостављена производња робе конкурентне на глобалном тржишту, али не и на тржиштима у региону.

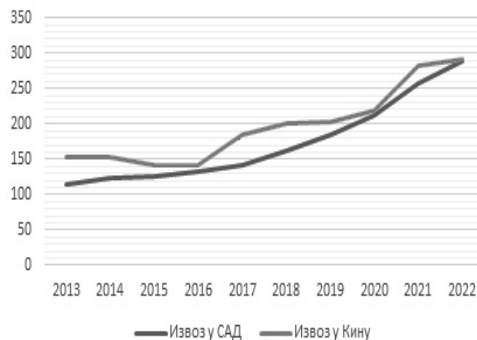
Зависност АСЕАН-а од трговине са САД-ом и Кином

Земље АСЕАН-а су после 2000. године оствариле изузетан раст трговине са оба велика партнера, Кином и САД-ом. У десетогодишњем периоду 2013–2022. укупна трговина са САД-ом и Кином је удвостручена. Трговина са САД-ом повећана је са 206 на 419 милијарди УСД, а са Кином са 352 на 723 милијарди УСД (ИТС n.d.). Трговина АСЕАН-а и Кине због географске близине знатно је већа, а Кина је у укупној трговини најзначајнији партнер АСЕАН-а у целини и сваке појединачне земље чланице.

Трговински биланс је, међутим, веома различит. Док се у трговини са САД-ом извоз повећавао знатно брже од увоза, са Кином је обрнуто. За анализу трговинских токова АСЕАН-а са две највеће привреде света, важно је истражити узроке овакве динамике, односно брзорастућег извоза у САД и још бржег раста увоза из Кине.

Тенденција раста извоза у САД довела је 2022. године до изједначавања извоза АСЕАН-а у Кину и САД, у вредности од 291 милијарде УСД (графикон 2).

Извоз АСЕАН-а у САД и Кину (милијарде УСД)

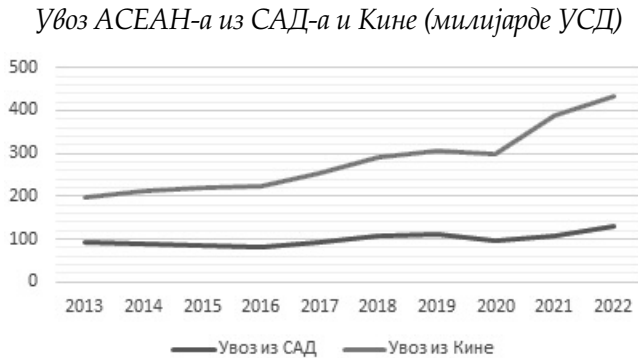
Извор: ИТС, n.d.

Већини земаља чланица АСЕАН-а САД су стога постале најважнији извозни партнер, важнији од Кине. АСЕАН остварује висок трговински суфицит са САД-ом од више од 250 милијарди УСД. Једнак значај за ове привреде има структура извоза у САД, у коме чак 36% чине електричне

машине и опрема, и производи машинске индустрије. У неким земљама, као што су Филипини, Малезија и Сингапур, ови производи чине 50–75% укупног извоза у САД. Овај асортиман генерално није типичан за привреду југоисточне Азије, изузев Сингапура који традиционално тргује овим производима. Земље АСЕАН-а су иначе доминантно извозници одеће и обуће, гуме и каучука, палминог уља, с обзиром на наглашен недостатак руда метала и енергената. Традиционални производи се такође извозе на америчко тржиште, али у знатно мањем обиму од индустријских производа. То је индикатор да се извоз ових сектора заснива на производњи америчких компанија. Учешће земаља АСЕАН-а омогућава овим привредама да производе компоненте или интермедијарну робу која се затим интегрише у финалне производе који се извозе у САД. О самим СДИ и америчким компанијама у овом региону више речи биће у наредном одељку, али је овде важно указати на високу зависност привреда АСЕАН-а од компанија које обезбеђују производне капацитете и технологије (кроз инвестиције), али и на велико америчко тржиште, на коме ове земље саме не би могле да остваре пласман производа изван својих традиционалних извозних сектора.

Растући увоз из Кине и стагнација увоза из САД-а су други аспект динамике спољне трговине АСЕАН-а и приказани су графиконом 3. Кина и земље АСЕАН-а су 2002. године потписале Оквирни споразум о свеобухватној економској сарадњи, који је дао правну основу за стварање зоне слободне трговине између АСЕАН-а и Кине (ASEAN-China Free Trade Area – ACFTA), што је дало значајан подстицај међусобној трговини. Зона слободне трговине Кине са десет држава АСЕАН-а има значајну улогу у заобилажењу препрека кинеских и америчких компанија. Иако се не може са сигурношћу тврдити да земље АСЕАН-а посредују у трговини, скок увоза из Кине је евидентан од 2020. године и у даљем порасту до 2022. године када је увоз из Кине био на историјском максимуму од 432 милијарде УСД. Насупрот томе, увоз из САД-а износи 129 милијарди УСД, што се може оценити као стагнација (графикон 3).

Извор: ГТС, n.d.

Анализа података о структури трговине између АСЕАН-а и Кине, у новијем периоду, додатно указује на то да је слободна трговина омогућила пораст удела управо оних производа који су предмет трговинских санкција САД према Кини. Наиме, трећину укупног увоза из Кине чине електрични апарати и опрема, од чега највише електронска интегрисана кола, затим штампане плоче, електрични трансформатори и полупроводници. Увоз интегрисаних кола је више него удвостручен за само четири године, у периоду 2019–2022, односно вредност увезених интегрисаних кола из Кине је повећана са 15 милијарди УСД у 2019. на 32 милијарде УСД у 2022. години. Скоро сво повећање увоза АСЕАН-а из Кине у овом периоду се односи на наведене производе електронске индустрије (ГТС n.d.). Рекордни увоз из Кине повезан је са наглим растом извоза истих производа на америчко тржиште. Извоз интегрисаних кола из АСЕАН-а у САД повећан је са 9 на 16 милијарди УСД у истом периоду. Ово се може протумачити на два начина и вероватно су оба процеса у току.

Први процес се односи на сељење производње и капитала из Кине у АСЕАН. Овај процес укључује премештање кинеске производње електронике у земље АСЕАН-а како би заобишле извозна ограничења на тржиште САД-а. У исти процес се може укључити премештање компанија трећих земаља (пореклом из развијених земаља Запада) из Кине у АСЕАН са истим циљем извоза на америчко тржиште. Подаци о извозу ових производа у Кину такође показују сличну динамику. Наиме, извоз интегрисаних кола АСЕАН-а у Кину је у овом периоду забележио још значајније повећање са 28 милијарди у 2019. на чак 47 милијарди УСД у 2022. години. Дакле, најважнији увозни производ, истовремено је најважнији извозни производ, са рекордним порастом забележеним управо у периоду забране трговине овим производима са Кином, што је индикатор премештања електрокомпанија (без обзира на порекло) из

трећих земаља у земље АСЕАН-а. У земљама АСЕАН-а, како ће бити описано у наредном одељку, послују неке од највећих светских компанија у овим индустријским секторима, као што је Интел, док су многе отвориле нове пословнице у периоду 2021–2023. године.

Други процес који се паралелно одвија је повећање производње и цена робе које су обухваћене трговинским ограничењима, што је аутоматски одговор тржишта на било коју врсту санкција. Резултат трговинских ограничења је отежана позиција компанија било ког порекла, чији су производни ланци прекинути услед бројних забрана. Оне су приморане да траже нове добављаче, посреднике и нову радну снагу истог профила, у најкраћем могућем року. Крајњи резултат је да сви ови производи и даље налазе пут ка Кини и ка САД-у, углавном преко земаља АСЕАН-а, само је њихова крајња цена далеко виша за кориснике на обе стране. Раст трговине електроопреме у свим правцима (Кина, АСЕАН, САД) вероватно се не односи на значајан раст количине извезене робе, већ само на повећане цене због отежавајућих околности и укључивање посредника у крајњу цену. Повећање цена је, заправо, најчешће једини ефекат било којих трговинских санкција.

Стране инвестиције САД-а и Кине у земље АСЕАН-а

Интензивна улагања у регион АСЕАН-а почела су да добијају замах у другој половини 20. века и наставила су се у 21. веку. Током 1980-их и 1990-их, неколико земаља АСЕАН-а попут Тајланда, Малезије и Сингапура, почело је да спроводи економске реформе и политике за привлачење страних инвестиција. Ове реформе су укључивале либерализацију трговине, дерегулацију и развој инфраструктуре. Ове земље су привукле значајна страна улагања, посебно у производне, извозно оријентисане индустрије. Кинески економски успон крајем 20. и почетком 21. века имао је значајан утицај на глобалне обрасце инвестирања. Како је Кина постала главни производни центар, неке компаније су почеле да диверзификују своја улагања у земље АСЕАН-а како би искористиле предности нижих трошкова производње и растућа тржишта.

Азијска финансијска криза (1997–1998) имала је негативан утицај на ове привреде, али је већ почетком 2000-их и касније АСЕАН наставио да доживљава снажан економски раст и повећана страна улагања. Тако су до краја 2022. године кумулативне залихе улазних СДИ у земљама АСЕАН-а достигле 2.952 милијарди УСД (ASEANstats n.d.b.), што је еквивалентно чак 95% комбинованог БДП-а десет држава чланица.

Прилив је увек био веома неуједначен по земљама. Чак 56% укупних инвестиција кумулативно у периоду 2010–2022. пласирано је у Сингапур,

13% у Индонезију, у Вијетнам, Малезију и Филипине по 6–8%, Тајланд има веома неуједначен прилив, док четири земље (Брунеј, Лаос, Камбоџа и Мјанмар) примају симболичне износе СДИ (табела 1).

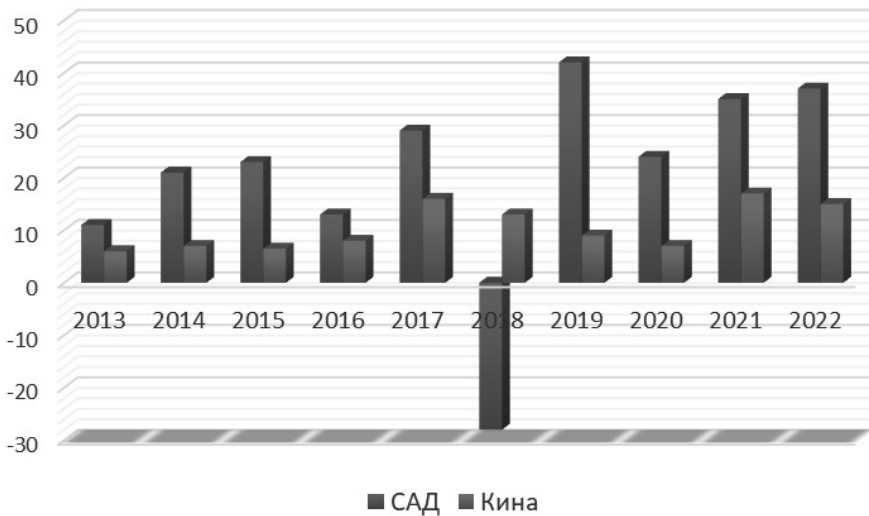
Табела 1: Кумулативне СДИ у земље АСЕАН-а 2010–2022
(милијарде УСД)

Земља	СДИ милијарде УСД	Удео у АСЕАН (%)
Брунеј	5,86	0,32
Камбоџа	30,76	1,69
Индонезија	239,83	13,14
Лаос	11,07	0,61
Малезија	132,22	7,24
Мјанмар	28,58	1,57
Филипини	86,55	4,74
Сингапур	1016,24	55,68
Тајланд	112,43	6,16
Вијетнам	161,47	8,85
Укупно	1825,01	100,00

Извор: ASEANstats n.d-b.

САД и Кина су најзначајнији извори СДИ у земљама АСЕАН-а. САД је највећи инвеститор са око 23% укупних СДИ у регион у протеклој деценији. Годишњи пласман је веома неуједначен, а годишњи просек је око 20 милијарди УСД годишње. СДИ из Кине немају велике осцилације, просечно износе 10 милијарди УСД годишње у протеклој деценији, а може се запазити умерен тренд раста (графикон 4).

СДИ у АСЕАН према пореклу 2013–2022 (милијарде УСД)

Извор: ASEANstats n.d-a.

Прилив инвестиција у 2022. години у земље АСЕАН-а је износио 226 милијарди УСД. Дистрибуција СДИ по земљама јасно одсликава поделу интересних зона између Кине и САД-а. Кинеске инвестиције су веће од америчких само у Камбоџи, Мјанмару и Лаосу и ради се о релативно ниским улагањима. Инвестиције из САД-а су изузетно високе и чине већину укупних СДИ у Сингапуру, Индонезији, Вијетнаму и Малезији. Тајланд прима сличну вредност инвестиција из САД и Кине, при чему су кинеске СДИ у видном порасту, док у Брунеју и Филипинима ни Кина ни САД нису међу значајнијим инвеститорима.

Изузетак је Индонезија, која иако има већи прилив америчких инвестиција од кинеских није под значајним утицајем ових сила. Ово је велика земља у погледу територије и посебно броја становника, са великом и релативно диверзификованом привредом, тако да је пласман СДИ у ову земљу заснован искључиво на економским интересима ТНК. С обзиром на привлачну моћ саме привреде, Индонезија успешно чува политичку сувереност паралелно са високим степеном отворености за СДИ без обзира на порекло.

Поремећаји у глобалном ланцу снабдевања, настали због кинеско-америчког редуковања економских односа, трговинског рата, а потом пандемије Ковид-19, приморали су многе америчке компаније да изместе

своје пословање из Кине у земље АСЕАН-а. О овоме је било речи у контексту необичне динамике трговине између овог региона, Кине и САД-а, што је означено као резултат управо овог измештања пословања и капитала. Више од 6.200 америчких компанија послује у државама чланицама АСЕАН-а, запошљавајући скоро милион људи (US Department of State 2023). Ово се посебно односи на секторе електронике и полупроводника, као спорних производа у трговини две велике привреде, али су значајне ТНК у области транспорта и енергије, које су међу првим секторима који су привукли америчке компаније. У новије време, у региону се примећују све веће инвестиције у дигиталну економију, као што су развој центара података, е-трговина и информационе и комуникационе инфраструктуре. Форд и Тесла су међу 10 највећих произвођача електричних возила присутних у АСЕАН-у (Falak Medina 2023). Ове компаније послују у земљама АСЕАН-а у различитим фазама ланца снабдевања електричним возилима, од истраживања и развоја до монтаже компоненти електричних возила и продаје и дистрибуције. Америчке компаније су такође најзначајнији инвеститори у региону у областима биомедицине, фармације, финансијских услуга, док је у 2022. години највећи раст инвестиција америчких компанија забележен у производњи полупроводника (Falak Medina 2023).

Највеће кинеске инвестиције у групацији АСЕАН пласиране су у привреду Индонезије, а већина је концентрисана у неколико пројеката великих размера у секторима рударства и инфраструктуре, укупне вредности око 12 милијарди УСД (China Global Investment Tracker 2023; Mingeу at al. 2023). На самиту АСЕАН-а 2023. године договорена су додатна улагања Кине у вредности од 21,7 милијарди у Индонезију. Хидроенергија и гигантски пројекти изградње хидроелектрана су највеће кинеске инвестиције у Лаосу, Камбоџи и Мјанмару. Остали сектори у овим земљама у којима кинеске инвестиције имају кључно место у привреди су: инфраструктурни мегапројекти у Камбоџи и Мјанмару, рударство у Лаосу, док у Вијетнаму има само неколико важнијих пројеката у енергетици, и посебно у области соларне енергије (China Global Investment Tracker 2023; Devonshire-Ellis 2022; Станојевић и Закић 2023; Ying and Zhang 2018). Међу инвестицијама које значајније доприносе квалитативном развоју ових привреда истичу се СДИ кинеских технолошких компанија у привреди Тајланда и Вијетнама и туризам у Камбоџи и Малезији (China Global Investment Tracker 2023).

Кинеске СДИ су доминантне у мање развијеним земљама. Иако су пласиране у секторе са ограниченим развојним потенцијалима, оне су овим привредама неопходне за одржавање нивоа производње и запослености. Инвестиције у развијеније земље, Индонезију, Малезију и Сингапур, иако нису од виталног значаја, имају своје место у многим секторима,

првенствено у енергетици. Такође су део укупне економске сарадње, која омогућује овим земљама пласман на огромно кинеско тржиште.

Закључак

У условима постојеће динамике ривалства између Кине и САД-а, које је ескалирало у трговински рат, земље АСЕАН-а су изложене појачаном политичком притиску обе силе да успоставе доминантну позицију и значајнији утицај у региону. Привреде АСЕАН-а су се нашле у специфичној позицији у контексту интензивне укључености у међународну трговину, бројне ланце снабдевања и велике инвестиционе пројекте кинеских и америчких компанија. За земље чланице АСЕАН-а и организацију као целину, императив је да препознају да економско окружење пролази кроз значајну и дугу трансформацију, односно да се не ради о једном од честих, али пролазних турбулентних периода. Системске промене у међународној трговини стављају пред овај регион важан задатак да установе правце промена и да се стратешки позиционирају у новом амбијенту.

Сукоб између Кине и САД-а доноси извесне могућности за раст и развој ових привреда, али и велике изазове који се могу очекивати са продужењем и даљим раздвајањем две највеће привреде света. У позитивном контексту, сама конкуренција између два гиганта стимулише економски раст у региону повећаним улагањима као важним средством борбе за утицај у региону. Додатно, америчко-кинески сукоб је, између осталог, резултирао премештањем производње и инвестиција америчких компанија из Кине у земље АСЕАН-а. Стране директне инвестиције не доносе нужно значајне користи земљама у које се пласирају, што зависи првенствено од сектора у које су усмерене, а потом и конкретних договорених услова за сваку инвестицију, али су земље АСЕАН-а оствариле значајне позитивне ефекте овог сељења капитала. Највећи бенефити за ове привреде потичу од „преузимања“ великих послова од Кине, јер се ради о инвестицијама у извозне секторе (од којих су неки напредни производни сектори) и о значајном повећању степена иновација у производњи. Ово подиже не само обим привреде, већ и степен њене развијености, побољшава обим и структуру запослености, укључивањем и висококвалификоване радне снаге, повећава извоз и побољшава трговински биланс у размени са САД.

Један од могућих ризика за будућност ових привреда је вероватно додатно раздвајање кинеске и америчке економије. Настојање да се америчка економија одвоји од Кине је тренутно ограничено на секторе као што су енергија, полупроводници, информационе и комуникационе технологије, рударство и минерали. Али, очекује се да ће раздвајање две

највеће привреде света утицати на скоро сваку индустријску грану, укључујући машине, механичке уређаје, електричне компоненте и аутомобиле. Ово би значајно подигло ниво ризика од измештања производње и трговине америчких компанија ка другим регионима, који су изван доминантног утицаја кинеске економије.

Поред овог потенцијалног сценарија, реални и актуелни проблем за владе и привреде АСЕАН-а је управљање геополитичким тензијама, односно успостављање равнотеже како би се осигурало да економски ангажман користи земљама АСЕАН-а без угрожавања њиховог суверенитета. Све привреде АСЕАН-а су интензивно повезане са кинеским производним сектором (рудама или енергентима), тржиштем широке потрошње или кинеским финансијским ресурсима. С обзиром на дубину ових економских веза, позивање земаља АСЕАН-а од стране САД-а да се одвоје од Кине је дубоко неправедно, као и непродуктивно за све привредне субјекте који послују у овом региону. Свако одвајање од Кине угрозило би трговину унутар и изван ланаца снабдевања читавог АСЕАН-а.

С обзиром на то да су економије АСЕАН-а подједнако зависне од САД-а, Кине, али и других земаља источне Азије које су укључене у америчку зону утицаја (Јапан и Јужна Кореја), блок мора да задржи неутралност, да се уздржи од заузимања страна и да ојача међусобну сарадњу. Користећи свој растући економски и политички утицај, државе чланице могле би да унапреде сарадњу и повећају свој ангажман са међународном заједницом у целини.

Чланице АСЕАН-а морају да се одупру искушењу да сведу своје интересе на средњорочне економске добити од стационарирања кинеских компанија које желе да заобиђу забране и послују са САД-ом, и америчких компанија које желе да послују са Кином. Заштита од дугорочних неизвесности и коришћење својих пуних привредних потенцијала, захтева од АСЕАН-а да иницира интензивнију економску интеграцију самог региона, која би имала за циљ стварање заједничког тржишта и заједничке производне платформе у Југоисточној Азији. Кључни фактори успеха су унутрашње политике држава чланица АСЕАН-а, а не политика Кине или САД.

Библиографија

- ASEANstats. n.d-a. "Flows of Inward Foreign Direct Investment (FDI) into ASEAN by Source Country (in million US\$)". *ASEANStat Data Portal*. Accessed 11 January 2024. <https://data.aseanstats.org/fdi-by-hosts-and-sources>.
- ASEANstats. n.d-b. "Indicators". *ASEANStat Data Portal*. Accessed 11 January 2024. <https://data.aseanstats.org/>.

- Callahan, William. 2016. "China's 'Asia Dream': The Belt and Road Initiative and the New Regional Order". *Asian Journal of Comparative Politics* 1 (3): 226–243.
- China Global Investment Tracker. 2023. "The American Enterprise Institute", *American Enterprise Institute*. Accessed 20 February 2024. <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>.
- Devonshire-Ellis, Chris. 2022. "2023 Foreign Investment Opportunities in Laos". *ASEAN Briefing*, July 26. <https://www.aseanbriefing.com/news/2023-foreign-investment-opportunities-in-laos/>.
- Falak Medina, Ayman. 2023. "An Overview of US Trade and Investment in ASEAN", *ASEAN Briefing*, July 7. <https://www.aseanbriefing.com/news/an-overview-of-us-trade-and-investment-in-asean/>.
- Heo, Yoon. 2023. *Free Trade and the US–China Trade War: A Network Perspective*. New York: Routledge.
- Garcia Herrero, Alicia. 2019. "Europe in the Midst of China-US Strategic Economic Competition: What Are the European Union's Options?". *Journal of Chinese Economic and Business Studies* 17 (4): 403–423.
- [IPSUS] The White House. 2022. Indo-Pacific Strategy of the United States. February 2022. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>.
- [ITC] International Trade Centre. n.d. "Trade Map". Accessed 9 January 2024. <https://www.trademap.org/Index.aspx>.
- Loong, Lee Hsien. 2019. "Shangri-La Dialogue 2019 Keynote Address". Uploaded on May 31, 2019. Youtube video, 42:32 min. <https://www.youtube.com/watch?v=z0XUAzpdmQm>.
- Mingey, Matthew, Benjamin Parker, Chris Zou, Laura Gormley, and Hope Marshall. 2023. *ESG Impacts of China's Next-Generation Outbound Investments: Indonesia and Cambodia*. New York: Rhodium group.
- Mitchell, Derek. 2018. "Expanding the 'Strategic Periphery': A History of China's Interaction with the Developing World". In: *China Steps Out*, edited by Eisenman Joshua and Eric Heginbotham, 23–43. New York: Routledge.
- Pompeo, Michael. 2018. "Remarks on 'America's Indo-Pacific Economic Vision' speech", *US Department of State*, July 30. <https://www.state.gov/remarks-on-americas-indo-pacific-economic-vision>.
- Станојевић, Наташа и Катарина Закић. 2023. *Економски успон Кине: Стратегије и динамика међународних економских односа*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Stanojević, Nataša. 2022. "The Dual Circulation strategy: China's response to declining international economic connectivity". In: *The Connectivity Cooperation*

- Between China and Europe*, edited by Liu Zuokui and Branislav Đorđević, 106–129. Oxon and New York: Routledge. DOI: 10.4324/b22839-9.
- Stromseth, Jonathan. 2019. *Don't make us choose: Southeast Asia in the throes of US-China rivalry*. Washington: Brookings.
- US Department of State. 2023. "The United States-ASEAN Relationship". July 12. <https://www.state.gov/the-united-states-asean-relationship-2/#:~:text=The%20U.S.%2DASEAN%20relationship%20is,more%20than%20625%2C000%20U.S.%20jobs>.
- World Bank. n.d. "Indicators". Accessed 10 January 2024. data.worldbank.org/indicator.
- Ying, Yao and Youyi Zhang. 2018. "Public perception of Chinese investment in Myanmar and its political consequences: A survey experimental approach". International Growth Centre, Policy Brief 53421, March 2018.

Nataša STANOJEVIĆ

ASEAN CROSSROADS: ECONOMIC DEVELOPMENT
IN THE FACE OF US-CHINA RIVALRY

Abstract: The countries within the ASEAN grouping boast highly open economies, and their robust growth in the 1980s was primarily rooted in close ties with the world's two largest economies, the USA and China. The initial economic upturn relied on engagement in the production chains of American transnational companies, which have remained heavily involved in critical sectors of most ASEAN economies to date. Additionally, the region's economies are closely tied to trade with China, their largest neighbour, making it a crucial trading partner for the import of various goods. This article examines ASEAN economies' heavy reliance on the US and China amid their escalating rivalry, culminating in a trade war in 2018. Statistical analysis reveals dual effects: the positive relocation of production and investments from China to ASEAN by American companies and the potential shift of Western-origin companies' production away from the Chinese economy's dominant influence. Geopolitical balancing between these great powers presents an additional challenge for ASEAN. Deviating from neutrality and taking sides could result in substantial economic losses. The recommendations for ASEAN economic policymakers include enhancing economic independence and fostering deeper regional economic integration to strengthening resilience to external shocks.

Keywords: ASEAN, China, USA, trade war, international trade, foreign investment, transnational companies (TNCs).